

Øjnene, der ser ...

-af Hans Christophersen, Frederiksberg

Fotos: Hans Christophersen

»Det sete afhænger af øjnene, der ser«

Det er en gammel talemåde, en fast vending i dansk. Tyskerne ville kalde det »ein Spruch«.

Ikke kun har vi øjne, der ser; men vi har også hænder, der føler; ja, totalt set er der fem sanser, og dertil kommer den ofte omtalte sjette sans, som er intuitionen; men selv den må have sit center i hjernen.

Vi har altså fem til seks sanser, der giver os "input" (bidrag, inddata); men jeg mener, at udsagnet »Det sete afhænger af øjnene, der ser«, selvfølgelig kan udvides til at omfatte de øvrige sanser også. De fem klassiske sanser er: syn, hørelse, smag, lugt og følesans. Det skal så lige nævnes, at f.eks. retfærdighed, etik, æstetik og moral af nogle anses for menneskelige sanser, der eksisterer uafhængigt af, men påvirket af religion og kultur.

Processens dialog

Fra sløjdmanden *Bent Mynster Illum* (f. 1944) kender vi udtrykket »processens dialog«, hvor et centralt begreb er, at værktøjet hos den trænedes håndværker eller sløjder fungerer som en integreret del af hånden og armen, således at tilbagemeldingen til hjernen eller rygmarven om forløbet af en proces fungerer lige så godt

med værktøjet som aftastningssensor som med hånden. Koncentrationen er her rettet mod følesansen. Værktøjet er armens integrerede forlængelse. Men lur mig, om ikke de arbejdende personer udnytter deres øvrige sanser samtidig. Alle sanser er i spil; men vel nok i prioriteret rækkefølge.

Bent Illum. Sansernes samspil med værktøjet og værktøjet som armens og håndens integrerede forlængelse behandles i Illums Ph.D.-afhandling fra 2004.

Det sansede afhænger af sanserne, der sanser

Dette må være den generelle formulering af førnævnte gamle talemåde.

Sagt på en anden måde, så kan menneskets totale opfattelse af omgivelserne og en konkret situation aldrig siges at være baseret på én isoleret sans, men på alle dem, vi har.

Men vi sanser ikke det samme ...

Selv er jeg fuldstændig umusikalsk, men har alligevel utallige gange måttet høre på, at jeg da nok kan høre, at ... - Nej, det kan jeg ikke! - Så tag dog at forstå, at en tonedøv mand kan høre lige så lidt, som en blind mand kan se!

Det er en udbredt opfattelse, at det, jeg selv sanser, må være det samme som det, de andre også sanser; men det er slet ikke tilfældet.

Der er måske forståelse for, at en farveblind ser visse farver anderledes end jeg selv; men alle de andre må da vel se den røde farve på samme måde som jeg selv!?

Hvorfor skulle de egentlig det? Og bortset fra det, er der så nogen forskning på området? F.eks. at finde grænsen mellem farvesammenfald og nuanceforskel?

Det er svært at vide, om jeg ser den samme røde farve, som du ser!

Vi prøver altså at tale sammen uden at vide, om vi har et fælles standpunkt.

I design er synssansen af stor betydning

I gamle dages sløjdundervisning var den håndværksmæssige ekspertise meget central, og man skulle kunne efterlave modellerne med størst mulig akkurate. Disse kravs opfyldelse kunne efterprøves med lineal, skydelære og mikrometerskrue i forhold til en tegning, som man ingen indflydelse havde haft på. Kravene var lette at definere. Der kunne måles.

Tiderne har ændret sig. Der er kommet fokus på design. Ikke alle har opdaget det. Jeg har prøvet at være til job-

samtale, hvor jeg redegjorde for moderne undervisningsprincipper i sløjd, og skoleinspektøren gav mig den afskedssalut, at hun tydeligt kunne høre, at jeg intet vidste om sløjd, for hun vidste, at det var meget mere håndværksbaseret (forskole til snedkeruddannelsen), end jeg havde givet udtryk for!

I det gamle system var ét facit rigtigt ligesom i regning. Men i en designbaseret sløjdundervisning skal eleverne også kunne vurdere ligesom i dansk, hvor fortolkningens kunst kan være ganske vidtløftig.

Jeg mindes diskussioner med dansklærere, der har sagt: »Jamen, man har da lov til at fortolke!«, selv om jeg lige havde påvist, at deres fortolkning var i modstrid med faktisk viden.

Sløjdfaget er blevet mindre konkret og langt mere dif-fust af den grund, at det er vanskeligt at udstede en fa-citliste på, hvad godt design er. Og elevens eget design er nu blevet et centralt omdrejningspunkt i moderne sløjdundervisning.

Det fremmeste udgangspunkt for design er synssansen. Men hvordan skal vi diskutere forskelle i oplevelsen af en udformning? Vi ser jo forskelligt! Hvad den ene synes er smukt, synes den anden er grimt!

I design kan funktionalitet ikke udelades

De designforlæg, jeg har set, og som har været sværest implementerbare, har været udformet af piger, og det har været vanskeligt at forklare dem, at det ikke er nok, at et design ser flot ud på papiret. Til gengæld må jeg i pigernes favør sige, at deres sans for form og farve, altså udformning = design, umiddelbart ligger over drenge-nes. Men tingene skal også kunne bygges i praksis, og genstanden skal kunne holde til brug. Derfor er det godt, at designeren også skal være konstruktør og senere afprøver af det færdige produkt. Som sløjdlærer står man tilbage med spørgsmålet, hvor langt man skal lade en designproces forløbe, hvis man kan se, at eleverne er på vildspor.

En forkættret påstand:

»Piger er bedst til design, og drenge er bedst til funktionalitet!«

Men hvad man må sige, afhænger af begrebet politisk korrektheden, og det har ikke nødvendigvis noget med virkeligheden at gøre. Jeg vil dog lade udsagnet stå, og så kan I hidse jer op eller lade være! Jeg er sådan set ligeglad, når bare I tager stilling!

Ikke alle ser det samme

Jeg var på studierejse, og en anden deltager, Bent, der er forhenværende maler, sagde, at han havde nogle kommentarer til den måde, fibervævet var sat på væggen og behandlet på; men jeg måtte sige til ham, at jeg slet ikke havde lagt mærke til væggen; men jeg kunne fortælle ham, at jeg på lang afstand havde fået øje på den dør, der var i væggen, og jeg var hurtigt gået hen til den, da den på afstand havde påkaldt sig min interesse ved at være af fint egetræ. Da jeg så kom tæt nok på, kunne jeg se, at det slet ikke var ægte egetræ, men noget plastikfinér med egetræspræg; så det var en skuffelse. Det havde Bent slet ikke set.

Bent havde som maler kun fokuseret på udførelsen af malerarbejdet på væggen, og han havde ikke lagt mærke til træværket.

Jeg havde som sløjdlærer haft fokus på træarbejdet og havde ladet malerarbejdet upåagtet.

Konflikten kunne vel være, når Bent gerne ville male det pæne træværk over, mens jeg finder størst tilfredsstillelse i at kunne betragte åreforløbet i smukt træværk. Men skægt nok tager jeg afstand fra den smukke »åretegning« i plastiklaminat.

Frederik kunne ikke lide årer

Frederik i 6. klasse ville lave et knivskæfte. Det gjorde flere andre i klassen også, og klingerne var købt færdige. Jeg forsøgte selvfølgelig at lægge vægt på elevernes selvstændige indflydelse på designet; men min

større erfaring og elevernes usikkerhed kan undertiden føre til, at mine forslag får større vægt; om det så er godt eller dårligt. Jeg ville Frederik det godt, og derfor anbefalede jeg til knivskæfte et pænt stykke ædeltræ med flot åretegning. Frederik blev overbevist om, at det nok var et godt stykke træ, når jeg nu sagde det. Arbejdet med skæftet gik i gang.

Der gik nogen tid. Frederik skrubbede løs med sandpapir. Længere end man kunne have forventet. Så kom spørgsmålet: »Hans, hvordan kan jeg slippe af med de grimme striber?« - »Hvad for nogle grimme striber? Hvad mener du?« - Det viste sig, at det drejede sig om træets pæne årer! Jeg måtte forklare Frederik, at de ville blive ved med at være der, indtil der ikke var mere træ tilbage. - »Jamen, de er grimme!« sagde Frederik, »kan man så ikke male dem over?« - Jeg ved ikke, hvor lang tid der gik, før jeg kom til mig selv igen. Jeg var slået ud. - Jeg var ikke forberedt på, at Frederiks øjne så tingene så meget anderledes end mine egne øjne. Øjnene, der ser, kan godt nok være forskellige.

Min gamle sløjdlærer på Dansk Sløjdlærerskole kunne se med hænderne

Jeg havde en god sløjdlærer. Det var Bo Dinesen (f. 1946). Han løb aldrig frem og greb fat i vore produkter uden at have fået lov. Han huskes for sætningen: »Må mine hænder få lov at se?« - og det fik de så. Det var altså ikke kun øjnene, der så; det var også fingrene. »Et øje på hver finger!« - Det udvidede begreb af at se: Opfatte taktilt, altså føle; opfatte visuelt, altså se; og efter behov opfatte med alle til rådighed stående sanser.

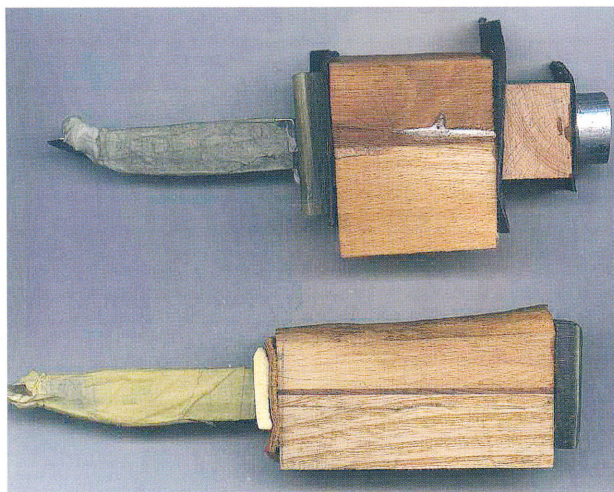
Og hvordan kan en trænet håndværker og sløjder så opfatte de objekter, han tager i øjesyn? Jeg vil afholde mig fra en generel, videnskabelig oversigt, for det har jeg ikke; men jeg vil give et eksempel på min gamle sløjdlærers formåen:

Eleven siger: »Jamen, jeg gjorde, som du sagde, og nu er det gået galt!« - Bo: »Må mine hænder få lov at se?« - »Ja,

værsgod!« - Bo: »Jeg sagde, at du skulle slibe i hånden; og af de skurestriber dér kan jeg se, at du har haft den på slibemaskinen!« - Røde øren! Bo fører man ikke bag lyset. Han gennemskuer alt. Og så tilgiver han og hjælper videre. - Men hans øjne har set noget, som vore øjne ikke havde set; men det var ikke kun øjnene, der så, det var også fingrene og alle sanserne, og måske også den sjette sans.

Øjnene, der ser ...

Øjnene, der ser, repræsenterer en synsvinkel, et subjektivt syn, og det er ikke altid kun øjnene, men hele sanseapparatet, der er involveret. De subjektive øjne, der ser, hører til i vore designtider, og de objektive øjne, der vurderer et håndværk ud fra faglige kriterier, må kæmpe for at komme til orde; men de har stadig deres

Disse knives endelige udformning fremgår endnu ikke; men ved valget af materialer er designet godt i gang. Knivbladene til venstre er beskyttet af malertape. Skæfterne er sammenlignet af træ, horn, ben, læder og aluminium. De allerfleste elever vil have svært ved klart at se forbindelsen fra denne rå udformning til det færdige design; men denne udfordring er en del af læringen.

Bo Lund Dinesen. Bo har et øje på hver finger; men det kan man dog ikke se hér.

berettigelse, for man kan ikke skabe en stol, der ser godt ud, hvis den så ikke kan tåle, at man sætter sig på den. Subjektivitet og objektivitet, designmæssig udformning og praktisk udformning, skal afstemmes, så vi opnår et godt samspil mellem det visuelle og det praktisk funktionelle.

Øjnene, der ser, kan være meget uenige om, hvad der er godt design, og på dette område mangler vi jo en facitliste.

Det praktisk-funktionelle behøver i mindre grad subjek-

tiv accept, for braser en stol sammen første gang, man sætter sig på den, kan det vel være ligegyldigt med det flotte design, for de færreste vil købe en flot stol, fordi den er flot og æstetisk, hvis den ikke kan bruges til at sidde på.

Øjnene skal altså give rum for funktionaliteten. Design (udformning) skal tage hensyn til både det visuelle og det funktionelle, og så må de to aspekter afstemmes. Eller måske er der flere aspekter?